

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
AVOKATI I POPULLIT

Seksioni për Mbrojtjen dhe Promovimin e të Drejtave të Fëmijëve

Adresa: Bulevardi: "Zhan D'Ark" Nr.2
Tiranë, Shqipëri

Tel/Fax: +355 4 2380 300/315
E-mail: ap@avokatipopullit.gov.al
www.avokatipopullit.gov.al

Nr. Prot.
Nr. Dok. 202400480/2

Tiranë ___/___/2024

Lënda: Rekomandim pas monitorimit të kryer në Shkollën 9-vjeçare Speciale Vlorë për përmirësimin e mëtejshëm të kushteve dhe trajtimit të fëmijëve/nxënës me aftësi të kufizuara

MINISTRISË SË ARSIMIT DHE SPORTIT
DREJTORISË SË PËRGJITHSHME TË ARSIMIT
PARAUNIVERSITAR

TIRANË

BASHKISË VLORË

VLORË

DREJTORISË RAJONALE TË ARSIMIT PARAUNIVERSITAR
FIER

ZYRËS VENDORE ARSIMORE VLORË-HIMARË

DREJTORIT TË SHKOLLËS 9-VJEÇARE SPECIALE

VLORË

Të nderuar,

Në kuadër të mandatit që institucioni i Avokatit të Popullit ka për mbrojtjen, garantimin dhe promovimin e të drejtave të fëmijës, po ju drejtohem nëpërmjet këtij rekomandimi, për të ndarë me Ju konstatimet e gjetjet e inspektimit të realizuar në Shkollën 9-vjeçare Speciale në Vlorë, si dhe problematikat që duhen adresuar në kuadrin e detyrave dhe kompetencave

Tuaja ligjore për garantimin dhe mbrojtjen e të drejtës së fëmijës për arsim, integrim dhe zhvillim, si dhe ushtrimin efektiv të kësaj të drejte në praktikë.

Gjatë veprimtarisë së tij, Avokati i Popullit u ka kushtuar vëmendje të veçantë fëmijëve me aftësi të kufizuara. Republika e Shqipërisë ka ratifikuar Konventën për të Drejtat e Fëmijës (KDF), si dhe Konventën për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDPAK). Kjo e fundit parashtron tetë parime të përgjithshme, duke përfshirë “respektin për aftësitë në zhvillim të fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe respektimin e të drejtave të fëmijëve me aftësi të kufizuara për të ruajtur identitetin e tyre”. Në të u bëhet thirrje shteteve të nisin një ndryshim kulturor, duke theksuar barazinë, përfshirjen dhe mosdiskriminimin për fëmijët me aftësi të kufizuara.

Legjislacioni për arsimin e fëmijëve me AK

E drejta për arsimim është një nga të drejtat themelore të njeriut, e cila duhet të gëzohet në mënyrë të njëjtë dhe të barabartë nga të gjithë. Kushtetuta e RSh-së në nenet 57 dhe 59 të saj garanton të drejtën për arsim për të gjithë fëmijët dhe të rinjtë pa dallim. Në këtë kontekst, fëmijët me aftësi të kufizuara gëzojnë të drejtën për t’u arsimuar sipas nevojave, të përcaktuara nga strukturat përgjegjëse të vlerësimit të aftësisë së kufizuara¹.

“Nxënës me aftësi të kufizuara është personi, i cili ka dëmtime afatgjata fizike, mendore, shqisore, të sjelljes ose të kombinuara, që, në ndërveprim, mund ta pengojnë të marrë pjesë në mënyrë të plotë dhe të barabartë në arsimimin e tij dhe në jetën shoqërore². Ligji nr.69/2012 “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar (ligji nr.69/2012), në nenin 3 përcakton se “1. Sistemi arsimor parauniversitar ka për qëllim krijimin e kushteve dhe mundësive që nxënësit: a) të ndërtojnë dhe të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; b) të zhvillohen në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; c) të kontribuojnë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës. 2. Në arsimin parauniversitar nxënësit: a) kultivojnë identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore; b) përvetësojnë vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare; c) zhvillohen në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike; ç) zhvillojnë përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit; d) aftësohen për jetë dhe për punë, në kontekste të

¹Komenti i Përgjithshëm nr.9 (2006), Komiteti i Gjenezës për të Drejtat e Fëmijëve, “Të drejtat e fëmijëve me aftësi të kufizuara”, CRC/C/GC/9, 27.2.2007.

²Neni 2, pika 17 e ligjit 69/2012, i ndryshuar.

ndryshme shoqërore e kulturore; dh) aftësohen për të nxënë gjatë gjithë jetës; e) zhvillojnë shpirtin e sipërmarrjes; ë) përdorin teknologjitë e reja”.

Në nenin 5 të po këtij ligji përcaktohet se “1. Në Republikën e Shqipërisë garantohet e drejta për arsimimin e shtetasve shqiptarë, të huaj dhe personave pa shtetësi, pa u diskriminuar nga gjinia, raca, ngjyra, etnia, gjuha, orientimi seksual, bindjet politike ose fetare, gjendja, ekonomike apo sociale, mosha, vendbanimi, **aftësia e kufizuar** ose për arsye të tjera që përcaktohen në legjislacionin shqiptar”.

Udhëzimi i përbashkët i Ministrisë së Arsimit dhe Sportit dhe Ministrisë së Ekonomisë dhe Financave, nr.15, datë 24.07.2023 “Për vitin shkollor 2023-2024 në sistemin parauniversitar”³, në nenin 6, ka përcaktuar se DRAP/ZVAP në bashkëpunim me njësitë e vetëqeverisjes vendore dhe me drejtuesit e institucioneve arsimore parauniversitare duhet të ndjekin me përparësi:

j-Ngritjen dhe funksionimin e komisioneve multidisiplinare për kryerjen e vlerësimit të fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe caktimin e mësuesve ndihmës sipas legjislacionit në fuqi.

m-Hartimin dhe zbatimin e Planeve Edukative Individuale (PEI) për fëmijët me aftësi të kufizuara.

Pjesë e sistemit parauniversitar publik në Shqipëri është edhe “Arsimi special publik” i garantuar në ligjin nr.69/2012⁴. *Shkollat speciale, shërbejnë për arsimimin dhe integrimin e fëmijëve me AK, sipas kategorive e specifikave që ata paraqesin dhe janë pjesë e rrjetit të institucioneve shkollore parauniversitare publike në Shqipëri. Të tilla janë shkollat të cilat janë ngritur posaçërisht dhe funksionojnë aktualisht në disa qytete të Shqipërisë⁵. MAS dhe institucionet e varësisë për sektorin e arsimit, synojnë ndërtimin e një sistemi arsimor gjithëpërfshirës, i cili trajton me sukses nevojat individuale të të gjithë fëmijëve e nxënësve, duke i trajtuar ata në mënyrë të barabartë dhe me respekt për diversitetin. Arsimi gjithëpërfshirës nënkupton një mjedis të të nxënësve që mundëson akses, akomodim dhe mbështetje për të gjithë nxënësit, që shkollat duhet të përshtaten për ta, pavarësisht gjendjes së tyre fizike, intelektuale, sociale, emocionale, gjuhësore apo kushteve të tjera.*

³<https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2023/08/Udhezim-nr.15-date-24.7.2023-viti-shkollor-2023-2024-ne-sistemin-parauniversitar-PDF.pdf>

⁴Neni 63

⁵Neni 64, pika 4 e ligjit nr.69/2012, i ndryshuar “Prindërit vendosin nëse fëmija e tyre me aftësi të kufizuara do të ndjekë një institucion të specializuar ose të zakonshëm të arsimit bazë. Prindërit mund të largojnë në çdo kohë nga shkolla fëmijën, kur e gjejnë se ai nuk përfiton nga mësimet ose ka mundësi të tjera më të mira”.

Bazuar në nenin 63 të ligjit nr. 69/2012, fokusi i arsimit të personave me AK është gjithëpërfshirja dhe aftësimi⁶. Pavarësisht se në nenin 86 të Rregullores për funksionimin e institucioneve arsimore parauniversitare në Republikën e Shqipërisë, miratuar me urdhrin nr. 31, datë 28.01.2020, është përcaktuar se shkollat e specializuara për nxënësit me aftësi të kufizuara shërbejnë si qendra burimore, *në RSH nuk ka asnjë shkollë publike speciale që të funksionojë edhe si qendër burimore për PAK*. Për transformimin e shkollave speciale në qendra burimore për aftësinë e kufizuara MAS, me urdhrin nr. 427, datë 2.11.2021, “Për përcaktimin e modelit të qendrave burimore për nxënësit me aftësi të kufizuara”, ka ngritur një grup pune *ad-hoc* me qëllim përcaktimin e modelit të qendrës burimore, duke shfrytëzuar kapacitetet dhe përvojën e shkollave speciale.

Me ndryshimet e fundit që i janë bërë ligjit nr.69/2012⁷, në nenin 64/1 janë dhënë këto përcaktime lidhur *me arsimimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara në qendra burimore*: 1. **Qendër Burimore** është *institucioni i arsimit special*, që ka për qëllim të mbështesë arsimimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara, duke përmirësuar në vijimësi rezultatet e të nxënësve dhe t’i përgatisë ata për *gjithëpërfshirjen dhe aftësimin për jetën, duke zhvilluar aftësitë e duhura në të gjitha fushat e përditshmërisë së tyre*, sipas legjislacionit në fuqi për aksesueshmërinë dhe mosdiskriminimin. 2. Me urdhër të ministrit përgjegjës për arsimin krijohen *qendrat burimore, si institucione arsimore parauniversitare që ofrojnë arsim special dhe shërbime për fëmijë me aftësi të kufizuara*, sipas legjislacionit në fuqi për aksesueshmërinë e personave me aftësi të kufizuara. 3. *Qendrat burimore kanë punonjës të specializuar në aftësinë e kufizuara, si mësues të arsimit special, mjekë, punonjës të shërbimit psikosocial, terapistë, që ofrojnë shërbime mbështetëse dhe rehabilituese të specializuara për fëmijët me aftësi të kufizuara edhe në shkollat e zakonshme*. 4. Qendrat burimore sigurojnë mbështetje për gjithëpërfshirjen, në kuadër të burimeve që kanë në dispozicion, në bazë të kërkesave të institucioneve arsimore parauniversitare, që arsimojnë nxënësit me aftësi të kufizuara. 5. Kriteret dhe procedurat për hapjen, mbylljen dhe riorganizimin e institucioneve të arsimit special në qendra burimore, si dhe mënyra e organizimit dhe funksionimit përcaktohen me vendim të Këshillit të Ministrave”. Për zbatimin e qasjes gjithëpërfshirëse në arsim dhe

⁶ Neni 63 i Ligjit nr.69/2012, i ndryshuar: 1. Arsimimi i fëmijëve me aftësi të kufizuara synon zhvillimin e plotë të potencialit intelektual e fizik dhe përmirësimin e cilësisë së jetës së tyre për t’i përgatitur për integrim të plotë në shoqëri dhe në tregun e punës. 2. Përfshirja e fëmijëve me aftësi të kufizuara në institucionet arsimore të specializuara për ta është përgjithësisht e përkohshme. Përfshirja dhe integrimi i fëmijëve me aftësi të kufizuara në kopshtet dhe shkollat e zakonshme të arsimit bazë është parësore. 3. Nxënësve, që nuk dëgjojnë e nuk flasin, u garantohet e drejta e komunikimit në gjuhën e shenjave, ndërsa atyre që nuk shikojnë, përdorimi i shkrimit Brail

⁷ <https://qbz.gov.al/eli/ligj/2012/06/21/69, L.44/2023>, datë 15.06.2023

rekomandimit të Komitetit të KDKPAK-ut është vendosur shndërrimi i shkollave speciale publike në qendra burimore.

Mbi këtë bazë, VKM nr.148, datë 13.03.2024 “Për kriteret dhe procedurat për hapjen, mbylljen e riorganizimin e institucioneve të arsimit special në qendra burimore, si dhe për mënyrën e organizimit e të funksionimit të tyre” ka përcaktuar kriteret dhe procedurat për riorganizimin e institucioneve të arsimit special në qendra burimore. Riorganizimi i një institucioni të arsimit special në qendër burimore është *procesi i zgjerimit dhe i shtrirjes së aktivitetit të tij përtej arsimit special, duke ofruar shërbime mbështetëse dhe rehabilituese të specializuara për nxënësit me aftësi të kufizuara edhe në shkolla të zakonshme, si dhe trajnime për punonjësit arsimorë*⁸.

Po kështu, në Strategjinë Kombëtare të Arsimit 2021-2026⁹ parashikohen ndër të tjera, si objektiva edhe:

“A1.3.3. **Fuqizimi i shkollave speciale dhe kthimi i tyre në qendra burimore për aftësinë e kufizuara.** Duhet zhvilluar role të reja për shkollat speciale duke i konvertuar ato në qendra burimore me një diapazon të gjerë funksionesh në dobi të mbështetjes së arsimit të fëmijëve me aftësi të kufizuara. Në ato rajone ku mungojnë shkollat speciale, do të caktohen, fillimisht në formë pilotimi, shkollat që duhet të funksionojnë si qendra burimore për gjithë rajonin, duke marrë për bazë modele tashmë të pilotuara në disa zona të vendit.

A1.3.4. **Pajisja e shkollave me mjete dhe programe teknologjike për t’u ardhur në ndihmë fëmijëve me aftësi të kufizuara.** Disa nga programet teknologjike dhe mjetet e nevojshme për fëmijët me aftësi të kufizuara janë: programe kompjuterike të ndryshme për fëmijët me vështirësi në shikim, dëgjim, vështirësi në të folur; makina llogaritëse për fëmijët që vuajnë nga diskalkulia; libra audio; monitor/ekran me prekje; set me puzzle/ngjyra/lodra/fletore; libra me figura; i-pad-e; pecc (komunikim nëpërmjet figurave), etj.

A1.3.5. **Përmirësimi i aksesueshmërisë së fëmijëve me aftësi të kufizuara në çdo shkollë dhe në të gjitha mjediset e shkollës.**

A1.6.1. **Investime për përmirësimin dhe përshtatjen e infrastrukturës shkollore. Kjo infrastrukturë do të përshtatet për aksesin e nxënësve me aftësi të kufizuara fizike, por edhe sa i takon aspekteve të higjienës, duke respektuar nevojat e veçanta të vajzave dhe djemve, si dhe aspekteve të sigurisë”.**

Pavarësisht përmirësimit të bazës ligjore, procesi i fuqizimit të shkollave special dhe kthimit të tyre në qendra burimore, duket se po vijon ngadalë.

⁸ Paragrafi 8 i Dispozitave të Përgjithshme të VKM datë 13.03.2024.

⁹ Miratuar me VKM nr.621, datë 22.10.2021.

Institucioni i AP-së, në komunikimin administrativ me përfaqësues të pushtetit qendror dhe vendor, ka synuar jo vetëm zgjidhjen e problematikave të parashtruara dhe evidentuara për fëmijët me AK, por edhe nxitjen e institucioneve përgjegjëse, sa i takon zbatimin korrekt në praktikë të legjislacionit të arsimit parauniversitar¹⁰ dhe adresimit të problematikave konkrete në nivel vertikal, për zgjidhjen e të cilave kërkohet angazhimi i institucioneve politikbërëse.

“Gjithëpërfshirja ka qenë në fokus të politikave arsimore në Shqipëri në dekadën e fundit, duke synuar rritjen e pjesëmarrjes në arsim në fëmijërinë e hershme, pjesëmarrjes në arsim të fëmijëve nga grupet vulnerabël, si dhe transformimin e shkollave të specializuara në qendra burimore për nxitjen e zhvillimit profesional të mësuesve dhe mësuesve ndihmës të shkollave të zakonshme, të cilët do të punojnë me fëmijët me aftësi të kufizuara. MAS-i është angazhuar të sigurojë arsim gjithëpërfshirës për të gjithë fëmijët, por *shkollat ende nuk përmbushin gjithë standardet e gjithëpërfshirjes, si infrastruktura dhe ambientet fizike në shkolla, kurrikula, vlerësimi, pajisjet për aftësinë e kufizuar*”¹¹.

Një nga objektivat kryesorë të VKM-së nr.276, datë 12.05.2021 “Për miratimin e Planit Kombëtar për personat me aftësi të kufizuara 2021-2025”¹², është *sigurimi dhe ofrimi i arsimit gjithëpërfshirës dhe cilësor për të gjithë fëmijët me aftësi të kufizuara*. Dhe më tej, e përkthyer në këto nënobjektiva:

- Rritja e mundësive për pjesëmarrje në arsimin gjithëpërfshirës për fëmijët me lloje të ndryshme të AK-së;
- Shndërrimi i shkollave të specializuara në qendra burimore, duke përfshirë dhe duke mbështetur të mësuarit gjatë gjithë jetës.

MAS-i dhe institucionet e varësisë informojnë dhe ndërgjegjësojnë në mënyrë të vazhdueshme nxënësit dhe prindërit, në lidhje me të drejtat e barabarta të

¹⁰ Neni 65 i ligjit 69/2012, mbi organizimin e arsimit të fëmijëve me AK parashikon se 1. Nxënësit me aftësi të kufizuara mësojnë sipas planit mësimor e programeve lëndore të zakonshme, të përshtatura për ta, ose sipas planit mësimor e programeve lëndore të specializuara për ta. 2. Në institucionet arsimore të zakonshme, programi i personalizuar për nxënësin me aftësi të kufizuara hartohet nga një komision, në përbërje të të cilit janë mësues të fushave të ndryshme të të nxënës të institucionit e psikologë. Hartimi i këtij programi bëhet në bashkëpunim me prindërit e nxënësit. Ndryshimi i programit të personalizuar brenda një institucioni arsimor vendoset nga komisioni brenda institucionit, në bashkëpunim me prindërit e fëmijës. 3. Nxënësi me aftësi të kufizuara u sigurohen mësues ndihmës dhe shërbim rehabilitues, sipas kriterëve të përcaktuara me udhëzim të ministrit. Punonjësit arsimorë të institucioneve, që kanë nxënës me aftësi të kufizuara, certifikohen në programe trajnimi për trajtimin e këtyre nxënësve. 4. Njësia përkatëse bazë e qeverisjes vendore u siguron nxënësve me aftësi të kufizuara mjediset e përshtatshme të mësimdhënies e të të nxënës, sipas standardeve të përcaktuara nga ministria.

¹¹ <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2021/05/Strategjia-per-Arsimin-2021-2026-1.pdf>

¹² <https://qbz.gov.al/eli/vendim/2021/05/12/276/0426afc6-f905-4823-b2dd-1947a8fab811>

fëmijëve me aftësi të kufizuara për t'u arsimuar në sistemin e përgjithshëm. Kjo realizohet përmes udhëzimit të vitit shkollor dhe njësive të shërbimit psikosocial në shkolla. Çdo fillimviti MAS-i udhëzon të gjitha drejtoritë rajonale të arsimit parauniversitar (DRAP) dhe Zyrat Vendore të Arsimit Parauniversitar (ZVAP) që të informojnë prindërit e interesuar dhe komunitetin për përparësitë e arsimimit të fëmijëve me AK-në në arsimin gjithëpërfshirës.

1. Objektivat e inspektimit

Avokati i Popullit përveç shqyrtimit të ankesave të shtetasve, ka kompetencë të kryejë inspektime dhe monitorime në terren, për të garantuar që shtetasit, e veçanërisht fëmijët, si kategori vulnerabël, trajtohen me dinjitet dhe respekt për të drejtat e tyre nga ana e autoriteteve publike.

Ndaj, në zbatim të kompetencave ligjore monitoruese të Avokatit të Popullit dhe për të garantuar të drejtën për arsim të fëmijëve me aftësi të kufizuara, Seksioni për Mbrojtjen dhe Promovimin e të Drejtave të Fëmijëve (SMPDF) realizoi për herë të parë një inspektim të përgjithshëm në Shkollën Speciale në Vlorë¹³.

SMPDF-ja zhvilloi inspektimin, duke patur parasysh objektivat si vijon:

- vlerësimi i cilësisë së punës së stafit të shkollës speciale, i dokumentacionit dhe procedurave që ndjekin;
- vlerësimi i kushteve dhe mjediseve të institucionit arsimor-shkollë speciale;
- vlerësimi social, psikologjik i nxënësve që ndjekin këtë shkollë speciale.

2. Metodologjia e monitorimit

Grupi i inspektimit ka kryer inspektimin nëpërmjet:

- zhvillimit të bisedave paraprake me drejtuesin e këtij institucioni të edukimit, informacion i cili është hedhur në një formular standard për inspektimet e këtyre institucioneve.
- monitorimit dhe inspektimit në vend të kushteve materiale në të cilat mësojnë fëmijët/nxënës me aftësi të kufizuara, ku përfshihen klasat, ambientet e përbashkëta, tualetet, ushqimi, kuzhina, higjiena, bombolat kundër zjarrit, ambientet e jashtme, etj.
- verifikimin e përputhshmërisë së gjendjes në vend me standardet e parashikuara në kuadrin rregullator.

¹³ Inspektim i realizuar me datën 11.04.2024

Në përfundim të inspektimit, grupi monitorues i institucionit të Avokatit të Popullit kreu bisedën përmbyllëse me drejtuesin e institucionit dhe stafin në shërbim të drejtëpërdrejtë të nxënësve, të cilëve iu adresuan problematikat e evidentuara gjatë inspektimit.

3. Organizimi dhe funksionimi i institucionit

a. Profili i institucionit

Shkolla Speciale Vlorë, për fëmijët me prapambetje të lehtë mendore (PML) funksionon si shkollë 9-vjeçare me nga një klasë për çdo nivel (paralel shkollor). Ajo funksionon bazuar në përcaktimet e legjislacionit për arsimin parauniversitar në RSH. Orët mësimore zgjasin 45 minuta dhe gjatë ditës fëmijëve u ofrohej ushqimi (vakti i mëngjesit dhe drekës) nga Bashkia e Vlorës.

Veprimtaria e kësaj shkolle është e rregulluar me Rregulloren e saj të brendshme¹⁴, e cila është e hartuar dhe punuar me grup pune, e miratuar nga kryetari i bordit të prindërve dhe drejtuesi i shkollës, si dhe miratuar nga ZVA Vlorë¹⁵. Shkolla ka një plan pune vjetor, e po ashtu edhe plani afatmesëm ishte hartuar dhe realizuar¹⁶. Plani i Komisionit të Shkollës për vitin shkollor 2023-2024 përcakton si qëllimin kryesor, integrimin dhe gjithëpërfshirjen e nxënësve me aftësi të kufizuara në procesin e mësimdhënies. Sipas këtij Plani, fëmijëve duhet t’ju krijohet mundësia për të zhvilluar potencialet e tyre fizike dhe mendore, në një mjedis mbështetës dhe ndihmues në klasë dhe në shkollë, duke zbatuar protokollin e sigurisë për të garantuar shëndetin dhe sigurinë e nxënësve.

Po ashtu, drejtoria e shkollës ka filluar procedurën e vlerësimit të brendshëm të shkollës për vitin shkollor 2023-2024¹⁷.

¹⁴Bazuar në Urdhrin nr.31 datë 28.01.2020 “Për miratimin e Rregullores për funksionimin e institucioneve arsimore parauniversitare në Republikën e Shqipërisë”.

¹⁵Me shkresën nr.199 prot., datë 17.11.2023, miratuar Plani Vjetor i shkollës, Rregullorja e Brendshme e Shkollës dhe Plani i veprimtarive të shkollës.

¹⁶Me urdhrin nr.6, datë 28.08.2023. Sipas nenit 34 të Ligjit nr.69/2012 që përcakton se: Bordi i institucionit arsimor 1. Çdo institucion arsimor ka bordin e tij të përbërë nga prindër, nxënës, mësues, përfaqësues të qeverisë vendore dhe të komunitetit. Bordi kontribuon për mbarëvajtjen e institucionit arsimor dhe i raporton për veprimtarinë e tij këshillit të prindërve të institucionit. 2. Detyrat kryesore të bordit janë: a) miraton planin afatmesëm dhe atë vjetor të institucionit; b) miraton planin e shpenzimeve të institucionit arsimor për fondet, të cilat sigurohen nga institucioni; c) miraton kurrikulën e hartuar nga institucioni arsimor; ç) merr pjesë në procedurat e emërimit e të largimit të drejtorit të institucionit arsimor dhe të mësuesit. Plani afatmesëm sipas nenit 49, kreu XI të “Rregullores për funksionimin e institucioneve arsimore parauniversitare në RSH”, miratuar me Urdhrin nr.31, datë 28.01.2020

¹⁷ Sipas urdhrin nr.13, datë 22.09.2023 “Për ngritjen e grupit të punës së vlerësimit të brendshëm për vitin shkollor 2023-2024”.

Për vitin shkollor 2023-2024, kjo shkollë ka të regjistruar gjithsej 37 nxënës, në klasat nga 1-9, të moshës 6-16 vjeç¹⁸. Nga ky numër nxënësish, 4 prej tyre vijnë për të zhvilluar procesin mësimor nga Qendra e Zhvillimit Vlorë.

Ndarja e nxënësve sipas klasave dhe gjinisë ishte si vijon:

Klasa e 1-rë 4 nxënës: 2 vajza dhe 2 djem;
Klasa e 2-të 5 nxënës: 1 vajzë dhe 4 djem,
Klasa e 3-të 3 nxënës: 1 vajzë dhe 2 djem;
Klasa e 4-t 3 nxënës: 1 vajzë dhe 2 djem;
Klasa e 5-të 2 nxënëse vajza;
Klasa e 6-të 6 nxënës: 1 vajzë dhe 5 djem;
Klasa e 7-të 4 nxënës: 3 vajza dhe 1 djalë;
Klasa e 8-të 7 nxënës: 2 vajza dhe 5 djem;
Klasa e 9-të 2 nxënës, djem.

Ndërsa ndarja e nxënësve sipas klasave dhe diagnozave ishte si vijon:

Klasa e 1-rë - 3 fëmijë me prapambetje mendore të rëndë dhe 1 fëmijë me sindromën 'down'.

Klasa e 2-të - 1 fëmijë me epilepsi dhe prapambetje mendore, 1 fëmijë me prapambetje të moderuar mendore, 1 fëmijë me çrregullime të sjelljes dhe epilepsi, 1 fëmijë me çrregullime të nxënimit disleksi, 1 fëmijë me çrregullime të spektrit autik.

Klasa e 3-të - dy fëmijë me paraplegji dhe një fëmijë me autizëm dhe encefalopati.

Klasa e 4-t - një fëmijë me epilepsi dhe PML, një fëmijë me çrregullim ekspresiv të folurit dhe një fëmijë me tetraplegji dhe encefalopati të thellë.

Klasa e 5-të - dy fëmijë me prapambetje të moderuar mendore.

Klasa e 6-të - dy fëmijë me autizëm dhe prapambetje psiko-motore, një fëmijë me tetraplegji dhe encefalopati, një fëmijë me prapambetje mendore dhe çrregullime të sjelljes, dy fëmijë me prapambetje të lehtë mendore dhe epilepsi.

¹⁸Sipas nenit 84 të Rregullores së IAP (miratuar me Urdhrin nr.31, datë 28.01.2020 të MAS) moshë e pranimit në klasën e parë të fëmijëve në shkollat e specializuara është 6-10 vjeç Nxënësit qëndrojnë në shkollat e specializuara deri në moshën 19 vjeç.

Klasa e 7-të - një fëmijë me prapambetje mendore të thellë e sëmundje epileptike, një fëmijë me çrregullim pervaziv të zhvillimit, dhe dy fëmijë me prapambetje mendore e gjuhësore.

Klasa 8-të - një fëmijë me prapambetje të moderuar mendore, një fëmijë me skoliozë, një fëmijë me çrregullime të spektrit autik, një fëmijë me talasemi major; një fëmijë multi AK dhe një fëmijë me prapambetje të lehtë mendore.

Klasa 9-të - një fëmijë me encefalitet dhe një fëmijë me çrregullim të spektrit autik dhe epilepsi.

b. Stafi i institucionit

Organika e këtij institucioni përbëhet nga 21 mësues dhe 8 staf mbështetës. Stafi pedagogjik i kësaj shkolle përfshin mësues të arsimit special, si dhe mësues të ciklit të ulët, të cilët kishin vjetërsi më të lartë në punë. Konkretisht:

- 7 mësues të diplomuar “Cikël i ulët” nga të cilët 4 janë me kontratë pune ;
- 9 mësues të diplomuar për “Pedagogji speciale, bachelor dhe master”, si dhe
- 5 mësues të diplomuar “Cikël i ulët, bachelor dhe pedagogji speciale, master”.

Po ashtu, në organigramën e shkollës përfshiheshin edhe 1 punonjës i shërbimit psiko-social, psikologe 2 sanitare, 1 kuzhinier dhe 1 ndihmëskuzhinierë dhe 2 roje, duke përbërë kështu një staf prej 29 punonjësish. Shkolla nuk ka logopedist, fizioterapist apo infermier.

Sipas udhëzimit të MAS¹⁹ “Për numrin e nxënësve për klasë dhe ngarkesën mësimore të punonjësve arsimorë në institucionet e arsimit parauniversitar”, në organikën e këtij institucioni ka nevojë edhe për një nëndrejtor.

Monitorimi i procesit të mësimdhënies kryhet sipas një plan kontrolli mujor, nga Zyra Vendore Arsimore, si dhe bazuar në kontrollet për monitorimin e problemeve me programin SMIP.

c. Mjediset dhe kushtet e institucionit

Nga inspektimi rezultoi si më poshtë vijon:

¹⁹ Udhëzimi i MAS, nr.14, datë 10.07.2023 “Kreu II, f) Në shkollat speciale: i-emërohen 1 drejtor dhe 1 nëndrejtor, kur numri i nxënësve është deri në 130”. <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2023/07/Udhezim-Nr.14-datë-10.7.2023-Për-numrin-e-nxënësve-për-klasë-dhe-ngarkesën-mësimore-të-punonjësve-arsimore.pdf>

Godina e kësaj shkolle ishte 2-katëshe, e rikonstruktuar në vitin 2017. Në ambientet e godinës së këtij institucioni arsimor ishin të afishuara në mënyrë të rregullt numrat e telefonit të urgjencës shëndetësore, të mbrojtjes kundër zjarrit (zjarrfiksit) dhe të policisë së shtetit.

Tualetet ishin të vendosura në katin e parë, një për fëmijët dhe një për stafin e institucionit, si dhe një tualet në katin e dytë.

Në katin e parë të godinës së shkollës ishin 4 klasa, 1 dhomë për sanitaren, 1 depo, kuzhina dhe mensa, zyra e drejtueses dhe dy tualete.

Në katin e dytë ishin 6 klasa mësimore, një sallë mësuesish, zyra e psikologut dhe një tualet.

Në bashkëpunim me Drejtorinë e Sportit të Bashkisë së Vlorës dhe me donatorë privatë po ndërtohej një mjedis (palestër) për zhvillimin e lëndës së edukimit fizik.

Ashensori i godinës nuk është vënë në funksion (jofunksional) dhe drejtuesja e institucionit do t'i drejtohej me kërkesën përkatëse Bashkisë Vlorë. Shkolla nuk ka shkallë emergjence.

Ushqimi për këta fëmijë/nxënës përgatitej sipas menusë së çerdheve dhe kopshteve, pra nuk ka një menu të specifikuar për ta. Në këtë pikë do të duhej vendosja e një diete dhe menuje specifike për fëmijët me PLM.

d. Shërbimet

Nga inspektimi rezultoi se 17 nxënës kanë Planet Edukative Individuale (PEI)²⁰, pasi punojnë me kurrikula të veçanta dhe kanë një plan të aktiviteteve social-kulturore. Sipas udhëzimeve të ZVA-së plani PEI hartohet nga shkolla. Aktivitetet e zhvilluara në këtë shkollë speciale, për orientimin për karrierën janë bazuar në planifikimin mujor. Kjo me synimin që prindërit e fëmijëve të njihen me mundësitë që ofrohen për fëmijët për zhvillimin e tyre profesional, në bazë të aftësive të tyre. Konkretisht, në muajin janar 2024, në aktivitetin e zhvilluar me prindërit e nxënësve të klasës së 6-të dhe të 9-të, u prezantua mundësia për arsimimin e mëtejshëm të fëmijëve në Shkollën Tregtare dhe Shkollën Industriale, si edhe për kurset profesionale që ofrohen nga Qendra e Formimit Profesional. Në muajin shkurt 2024, kishin

²⁰Hartimi i planeve edukative individuale në bashkëpunim me prindërit, në përputhje me prindërit në përputhje me nenin 82, pika d, kreu IV të "Rregullores për funksionimin e institucioneve arsimore parauniversitare në RSH", miratuar me urdhrin nr.31, datë 28.01.2020.

organizuar një vizitë në Shkollën Profesionale Tregtare, ku nxënësit u njohën me degët që ofrohen në këtë shkollë. Numri i nxënësve që punojnë me PEI ishte 17, ndërsa numri i nxënësve që do të punojnë me kurrikulën e përshtatur ishte 18. Komisioni i shkollës në bashkëpunim me mësuesit ndihmës dhe prindërit e nxënësve që punojnë me PEI ka zhvilluar mbledhjen për hartimin e PEI-t dhe vendosjen e objektivave në secilën fushë të zhvillimit për secilin nxënës, plan i cili është nënshkruar nga të gjithë anëtarët e Komisionit, mësueset ndihmëse dhe prindërit e fëmijëve. Ndjekja e planit mësimor me PEI-n, duhet të realizohet në funksion të zhvillimit të aftësive të fëmijës.

Shkolla disponon shkresat e Komisionit Multidisiplinor të ZVAP-së Vlorë-Himarë, ku janë dhënë rekomandimet për ndjekjen e arsimit në këtë shkollë speciale dhe ndjekjen me Plan Edukativ Individual për të gjithë nxënësit në vitin shkollor 2023-2024. Të gjithë nxënësit janë pajisur me KMCAP dhe vërtetimet përkatëse.

Sipas planit të Komisionit të shkollës për aftësinë e kufizuar janë vendosur objektivat dhe aktivitetet që do të realizohen me nxënësit për vitin shkollor 2023-2024. Nga ky komision është vendosur që nxënësit të punojnë me PEI dhe me kurrikulën e përshtatur për shkollën.

Regjistrimi i nxënësve në këtë shkollë kryhej nëpërmjet sistemit *e-albania*, dhe vendimeve të KMCAP-it dhe KVA-së²¹.

Orari i procesit mësimor është 8.00-13.20. Orët mësimore zgjasnin 45 minuta dhe gjatë ditës fëmijëve u ofrohej ushqimi (vakti i mëngjesit dhe drekës) nga Bashkia e Vlorës.

Për transportin e fëmijëve/nxënësve në shkollë ka një automjet (furgon), por që nuk ishte i përshtatshëm për fëmijët me aftësi të kufizuara. Fëmijët shoqërohen nga mësueset, nisur nga vështirësitë që ndeshin për aksesimin e automjetit.

²¹Neni 64 i Ligjit nr.69/2012: “Ndjekja e institucioneve arsimore nga fëmijët me aftësi të kufizuara”, përcakton se: 2. Nxënësi me aftësi të kufizuara qëndron në shkollë të specializuara deri në moshën 19 vjeç. 3. Njësia arsimore vendore krijon një *komision*, të përbërë nga mjekë, psikologë, mësues dhe specialistë për fëmijët me aftësi të kufizuara, i cili, pasi shqyrton kërkesën e prindit ose të drejtorit të një institucioni arsimor, jep rekomandimet përkatëse për ndjekjen nga fëmija të një institucioni arsimor të zakonshëm a të specializuar. 4. Prindërit vendosin nëse fëmija e tyre me aftësi të kufizuara do të ndjekë një institucion të specializuar ose të zakonshëm të arsimit bazë. Prindërit mund të largojnë në çdo kohë nga shkolla fëmijën, kur e gjykojnë se ai nuk përfiton nga mësimet ose ka mundësi të tjera më të mira. 5. Ministria, në bashkëpunim me njësinë bazë të qeverisjes vendore dhe në këshillim me prindërit e komisionin, siguron arsimimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara në njërin nga dy llojet e institucioneve arsimore, të zakonshme ose të specializuara.

Problematikë tjetër e evidentuar ishte fakti që për një nxënëse me status verbërie, mungojnë mjetet e librat e dedikuar për këtë lloj statusi, ndaj mësueset hasin vështirësi për të kryer një punë më të specializuar. Librat janë falas dhe janë të njëjtë me shkollat e tjera dhe jo të specifikuar për këtë kategori fëmijësh/nxënësish. Në interesin më të lartë të fëmijëve do të duhej të kishte libra specifike për nevojat speciale të nxënësve.

Po ashtu, shkolla kishte nevojë për një mësues të specializuar për logopedi.

Për katër fëmijë me para/tetraplegji, mësueseve u duhej që t'i ndërronin, pasi përdornin pelena. Kjo problematikë duhet të adresohet e të gjehet një zgjidhje për kujdesin dhe higjenën ndaj kësaj kategorie fëmijësh/nxënësish, pasi kjo nuk përfshihet në detyrat funksionale të mësuesit.

4. Rekomandime të institucioneve/organizmave ndërkombëtare

Në kuadër të qasjes për arsimin gjithëpërfshirës që KDPAK-u rekomandon për të gjitha shtetet palë, Komiteti është shprehur se shteti shqiptar duhet t'i kushtojë një rëndësi të veçantë formulimit, vendosjes dhe zbatimit të objektivave të veçantë për promovimin e një kulture të përfshirjes në arsimin tradicional, si dhe vlerësimeve të individualizuara të kërkesave arsimore në kontekstin e të drejtave të njeriut; ndërgjegjësimit/fuqizimit të prindërve që kanë fëmijë me aftësi të kufizuara me qëllim rritjen e pjesëmarrjes dhe mbështetjes së fëmijës në familje, shkollë, komunitet dhe qasjen e tyre në shërbimet kryesore. Përfshirja e prindërve dhe komunitetit është i rëndësishëm për cilësinë e arsimit dhe gjithëpërfshirjen, në klasë dhe jashtë saj. Hapi i parë për ndërgjegjësimin dhe fuqizimin e prindërve dhe familjeve për t'u përfshirë në një mënyrë bashkëpunuese me shkollat është promovimi i një atmosfere sociale dhe edukative ku prindërit të ndjehen të mirëpritur, të respektuar, të besojnë që fjala e tyre dëgjohet dhe të ndjehen të dobishëm.

Komiteti i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës, duke vënë në dukje zhvillimet pozitive që kanë ndodhur në kuadrin ligjor dhe rregullator në avancimin e të drejtave të fëmijëve me aftësi të kufizuara, ka sjellë në vëmendje Komentin e tij të Përgjithshëm nr. 9 (2006) mbi të drejtat e fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe i ka rekomanduar, së fundmi, shtetit shqiptar²²:

(a) Zbatimin e qasjes së bazuar në të drejtat e njeriut ndaj aftësisë së kufizuar dhe *rritjen e vëmendjes politike dhe investimeve për fëmijët me aftësi të kufizuara*;

²²Pika 32 e Konkluzioneve përfundimtare mbi raportet 5 dhe 6 të Shqipërisë, shtator 2023

(d) Të krijojë një politikë për *sigurimin e pajisjeve dhe teknologjisë ndihmëse për të lehtësuar aksesin dhe përfshirjen e fëmijëve me aftësi të kufizuara*;

(e) Të sigurojë *aksesin në shkolla, qendra të kujdesit shëndetësor dhe hapësirat publike, ndërtesa, shërbime dhe informacion për fëmijët me aftësi të kufizuara*;

(f) Të *forcojë kapacitetin e profesionistëve për të punuar dhe mbështetur familjet e fëmijëve me aftësi të kufizuara*.

Në mbështetje të objektivave 4.1- 4.7 dhe 4.a të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm, Komiteti i ka rekomanduar gjithashtu ndër të tjera shtetit shqiptar²³:

(b) Sigurimin e arsimit gjithëpërfshirës në mjediset e edukimit të fëmijërisë së hershme dhe shkollat e zakonshme për të gjithë *fëmijët me aftësi të kufizuara* duke përshtatur kurrikulat dhe trajnimin dhe duke caktuar mësues dhe profesionistë të specializuar në klasa të integruara, në mënyrë që fëmijët me aftësi të kufizuara dhe vështirësi në të nxënë të marrin mbështetje të individualizuar dhe vëmendjen e duhur, duke u ofruar transportin dhe sigurimin e akomodimit të arsyeshëm në shkolla;

(i) Të sigurojë që aktivitetet e lira, sportive dhe artistike dhe hapësirat e gjelbra të jenë të disponueshme dhe të aksesueshme në të gjitha bashkitë, veçanërisht për vajzat, *fëmijët me aftësi të kufizuara*, fëmijët që u përkasin grupeve minoritare dhe fëmijët që u përkasin grupeve të tjera të marginalizuara²⁴.

Duke garantuar të drejtën e tyre për t'u arsimuar, mbështetur në interesin më të lartë të fëmijës, në zbatim të neneve 18 e 28, të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës, si dhe të ligjit nr.18/2017 “Për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijës”, kërkohet nga institucionet përgjegjëse ndërmarrja e hapave dhe e veprimeve konkrete nga institucionet përgjegjëse shtetërore edhe në kuadër të arritjes së Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OQZH 4), për arsimin në vendin tonë.

Bazuar në gjetjet e mësipërme të inspektimit dhe në funksion të përmbushjes së detyrimeve kushtetuese dhe ligjore, për garantimin e të drejtave të fëmijëve në interesin më të lartë të tyre dhe, konkretisht, për realizimin e një procesi arsimimi cilësor e gjithëpërfshirës për fëmijët me aftësi të kufizuara,

²³ Pika 39 e Konkluzioneve të Komitetit të KDF

²⁴ Konkluzionet përmbyllëse pas raportit të 5-të dhe të 6-të të Shqipërisë për Konventën e të Drejtave të Fëmijës- Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Albania, 17 October 2023, CRC/C/ALB/CO/5-
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/199/30/pdf/g2319930.pdf?token=mmT718fC2JuohnH4oq&fe=true>

institucioni i Avokati i Popullit, në mbështetje të nenit 21, të ligjit nr.8454, datë 4.02.1999,

REKOMANDON:

- Marrjen e masave për realizimin e hapave konkretë e të përshpejtuar për shndërrimin e shkollës speciale Vlorë në qendër burimore për fëmijët me aftësi të kufizuara, bazuar në legjislacionin në fuqi.
- Marrjen e masave nga Komisioni i këtij institucioni arsimor për hartimin e Planit Edukativ të Individualizuar (PEI) në bashkëpunim me komisionin pranë Zyrës Vendore Arsimore Vlorë, për vlerësimin e nevojave të të gjithë fëmijëve me aftësi të kufizuar në këtë institucion për vitin e ardhshëm shkollor 2024-2025.
- Marrjen e masave nga Bashkia e Vlorës, për krijimin e infrastrukturës dhe mjediseve të përshtatshme për akses në këtë institucion edukimi, e në mënyrë të veçantë, vendosjen në funksion pune të ashensorit, shkallëve të emergjencës, si dhe sigurimin e mjetit të aksesueshëm dhe të përshtatshëm të transportit për fëmijët me aftësi të kufizuara.
- Marrjen e masave, për plotësimin e pozicioneve vakante në organikën e këtij institucion edukimi, me mësues të specializuar, konkretisht me logoped, fizioterapist, infermier, në përputhje me nevojat dhe planet edukative të individualizuara të fëmijëve me AK.
- Marrjen e masave për vendosjen e një menuje të specifikuar dhe furnizimin me libra të specializuar, në varësi të nevojave specifike të fëmijëve të këtij institucioni.

Në përputhje me nenin 22, të ligjit nr.8454 datë 4.02.1999 “Për Avokatin e Popullit”, të ndryshuar, organet, të cilave Avokati i Popullit u ka drejtuar rekomandime, duhet t’i shqyrtojnë ato dhe të kthejnë përgjigje brenda 30 ditësh nga data e dërgimit.

Duke Ju falënderuar për mirëkuptimin dhe, në vijim të bashkëpunimit, ndërmjet institucioneve tona, në funksion të përmbushjes së detyrimeve kushtetuese dhe ligjore, për garantimin me efektivitet të ushtrimit, respektimit dhe mbrojtjes së të drejtave të fëmijës, lutemi shqyrtimin e këtyre rekomandimeve.

KOMISIONER

OLTA ALIAJ